

CYNGOR SIR DDINBYCH
YMCHWILIAD LLIFOGYDD
BRIFFIO RHANDEILIAID: 2

Dyma'r ail set o nodiadau briffio sy'n rhoi crynodeb o'r cynnydd hyd yma o ran y gwaith Ymchwiliad Llifogydd sy'n cael ei gynnal gan Gyngor Sir Ddinbych i'r digwyddiadau llifogydd ar draws Sir Ddinbych ar 26/27 Tachwedd 2012. Mae'r Cyngor yn gweithio mewn partneriaeth ag Asiantaeth Amgylchedd Cymru ac Awdurdod Cefnffyrdd Gogledd a Chanolbarth Cymru. Mae'r Gweithgor Ymchwilio wedi cyfarfod ddwywaith ers cyhoeddi'r nodiadau briffio diwethaf.

Pwrpas yr ymchwiliad yw canfod:

- Pam y digwyddodd y llifogydd
- Pa mor debygol yw cael llifogydd ar yr un raddfa eto
- A oes angen unrhyw weithredu i sicrhau bod y perygl llifogydd yn y sir yn cael ei reoli'n briodol yn y dyfodol.

Meini Prawf yr Ymchwiliad

Fel a nodwyd yn y nodiadau briffio cyntaf, rydym yn ymchwilio i ddigwyddiadau os ydynt yn cyfateb i o leiaf un o'r meini prawf isod:

- Un neu ragor o gartrefi wedi dioddef llifogydd yn y cartref
- Amharu ar seilwaith hanfodol bwysig e.e. ffyrdd neu gyfleustodau
- Digwyddiad 'o drwch blewyn' mynych o ran y naill neu'r llall o'r uchod

DS: Mae'r categori 'digwyddiad o drwch blewyn' wedi ei fireinio i olygu lleoliadau a digwyddiadau o drwch blewyn mynych h.y. lle gallai patrwm o leoliad llifogydd newydd fod yn dod i'r amlwg.

Mae'r Gweithgor Ymchwilio yn ystyried a ddylid cynnwys maen prawf ynghylch ymchwilio i batrymau llifogydd newydd ar dir amaethyddol neu dir agored arall. Mae hyn ymhell o fod yn syml, ac mae'n bwnc sy'n cael ei drafod yn genedlaethol yn ogystal ag yn lleol. Mae cydweithwyr o Asiantaeth yr Amgylchedd wedi bod yn cymryd rhan mewn trafodaethau cenedlaethol â chynrychiolwyr y sector ffermio a thirfeddiannwyr preifat, a allai fod o gymorth.

Pwrpas yr ymchwiliad yw deall y risgiau newydd a'r rhai sy'n dod i'r amlwg a/neu ddigwyddiadau annisgwyl y gellid bod angen eu rheoli. Felly mae'n rhaid i unrhyw feini prawf fedru gwahaniaethu'r rhain oddi wrth risgiau llifogydd hanesyddol, gwybyddus. Mae'r gwaith ar hyn yn parhau.

Digwyddiadau llifogydd sy'n rhan o'r ymchwiliad

Ar sail y meini prawf cytunedig, rydym yn ymchwilio i'r llifogydd yn y lleoliadau isod:

- Rhuddlan
- Llanelwy, yn cynnwys eiddo ar hyd Ffordd Dinbych Isaf
- Brwcws
- Gellifor
- Llanynys
- Llanbedr Dyffryn Clwyd
- Park Place / Stryd Mwrog / Maes Ffynnon, Rhuthun
- Glasdir, Rhuthun
- Corwen
- Loggerheads
- Lôn Sarn **NEWYDD** (amharu ar seilwaith hanfodol bwysig)
- Glyndyfrdwy **NEWYDD** (llifogydd mewn cartref)

Ymchwiliadau

Mae'r ymchwiliadau'n parhau ymhob lleoliad. Nodir crynodeb o'r canfyddiadau cychwynnol yn nifer o'r lleoliadau isod.

Yn gyffredinol, mae dadansoddi hydrolegol a meteorolegol yn awgrymu bod cyfuniad o gyfnod maith o lawiad dwys ar dir a oedd eisoes yn dirlawn yn nalgylch yr Afon Clwyd a'r Afon Elwy wedi creu digwyddiadau afon â thebygolrwydd o rhwng 1 mewn 100 ac 1 mewn 200 (neu 1% a 0.5%) o ddigwydd yn unrhyw flwyddyn, ac felly maent yn ddigwyddiadau eithaf prin.

Dengys data bod yr Afon Elwy ar y lefel uchaf a gofnodwyd erioed, tra bo'r Afon Clwyd wedi cyrraedd ei lefel ail uchaf, a'r lefel uchaf ers y llifogydd yn 2000. Nid oes tystiolaeth bod amodau'r llanw wedi cael unrhyw effaith ar y llifogydd.

Cadarnhaodd Uwch-gynhadledd Llifogydd Llywodraeth Cymru yn ddiweddar bod y llifogydd yn Sir Ddinbych fis Tachwedd diwethaf y digwyddiad yn yr unfed safle ar ddeg o ran y rhai gwaethaf a gofnodwyd erioed yng Nghymru a Lloegr.

Canfyddiadau Cychwynnol yn ôl lleoliad

(1) Rhuddlan

Awgryma'r canfyddiadau cychwynnol bod y llifogydd yn Ffordd y Morfa a Ffordd yr Orsaf wedi'i achosi gan yr Afon Elwy yn gorlifo'i glannau i fyny'r afon o'r Rhuddlan tuag at Lanelwy. Ymddengys bod y dŵr wedi osgoi'r byndiau amddiffyn rhag llifogydd a llifo ar draws tir amaethyddol yn gyfochrog â'r afon. Yna aeth y llif ar hyd Ffordd yr Orsaf a Ffordd y Morfa, gan achosi llifogydd mewn eiddo ar dir isel wrth wneud hynny.

Cadarnhawyd bod cyfanswm o 10 eiddo (preswyl a masnachol) wedi dioddef llifogydd. Cofnodwyd uchder uchafswm o 60 centimetr o lifddwr yn yr eiddo hyn.

Mae'r ymchwiliad yn canolbwyntio ar a oes angen gwella neu adeiladu estyniad i'r byndiau amddiffyn rhag llifogydd tuag at Lanelwy, a ph'un ai oes angen gwella'r dull sianelu llifddwr potensial yn y dyfodol i'w gadw draw oddi wrth gartrefi a lleoliadau masnachol.

(2) Llanelwy

Fel a nodwyd uchod, roedd yr Afon Elwy ar y lefel uchaf a gofnodwyd erioed ar 26/27 Tachwedd 2012. Roedd hyn oherwydd glawiad trwm am gyfnod maith a bod y ddaear yn dirlawn, a oedd yn cyfyngu ar allu'r tir agored i amsugno'r glawiad. O ganlyniad gorlifodd yr afon ei glannau a'r byndiau amddiffyn rhag llifogydd, gan achosi'r llifogydd. Dyluniwyd yr amddiffynfeydd rhag llifogydd i ddiogelu rhag digwyddiad â thebygolrwydd o 1 mewn 100. Awgryma'r dystiolaeth bod y digwyddiad hwn y tu hwnt i hynny.

Mae'n bwysig nodi, oherwydd bod rhagolygon y tywydd yn darogan tywydd difrifol, roedd y gorlifo yma wedi ei ragweld ac felly roedd yn bosibl rhoi rhybudd i drigolion adael eu cartrefi. Roedd patrwm y llifogydd fel a ddisgwyliid ym modelau llifogydd Asiantaeth yr Amgylchedd yn achos digwyddiad o'r maint hwn.

Mae nifer o drigolion wedi gofyn a wnaeth y bont yn Spring Gardens gyfrannu at y llifogydd. Awgryma'r canfyddiadau cychwynnol, tra bo'r bont yn 'cyfyngu' ar lif y dŵr, ni wnaeth gyfrannu'n arwyddocaol at y llifogydd yn yr achos hwn. Dengys data bod uchder y dŵr gymaint yn uwch na lefel y byndiau amddiffyn rhag llifogydd y byddai'r llif wedi eu gorlifo hyd yn oed pe na bai'r bont yno. Yr hyn nad yw'n eglur hyd yma yw a fyddai'r llifddwr wedi gorlifo mewn digwyddiad llifogydd llai prin ac, os felly, beth y gellir ei wneud i leihau'r risg hwnnw. Mae'r ymchwiliadau i hyn yn parhau.

Fodd bynnag, mae'r ymchwiliadau wedi diystyru unrhyw gysylltiad rhwng gweithredoedd yng nghronfeydd dŵr Llyn Aled neu Lyn Aled Isaf a'r llifogydd. Cadarnhaodd Dŵr Cymru/Welsh Water na ryddhawyd dŵr o'r cronfeydd hyn, ac y cadwyd at yr holl weithdrefnau gweithredu cytunedig.

Dengys y canfyddiadau cychwynnol o'r ymchwiliad i'r digwyddiad llifogydd ar wahân ar Ffordd Dinbych Isaf bod hyn wedi digwydd o ganlyniad i'r afon yn gorlifo ei glannau. Cafwyd llifogydd mewn 21 eiddo. Roedd y cyfan ohonynt mewn ardaloedd perygl llifogydd hysbys mewn digwyddiadau tebygolrwydd 1 mewn 100.

(3) Brwcws

Cafwyd llifogydd mewn 7 cartref ac 1 eiddo masnachol ar hyd teras Brwcws. Y canfyddiadau cychwynnol yw bod yr Afon Ystrad, sy'n is afon i'r Afon Clwyd, wedi torri ei glannau, â'r llifddwr wedi mynd i mewn i'r cartrefi trwy eu gerddi. Roedd nifer o'r eiddo wedi buddsoddi mewn dulliau diogelu'r eiddo unigol rhag llifogydd eisoes, ac ymddengys bod hyn wedi cyfyngu ar ddyfnder y llifogydd, ond fe wnaeth y dŵr lwyddo i fynd i mewn i'r eiddo hyn ac mae angen ymchwilio ymhellach i'r rhesymau am hyn.

Mae'r canfyddiadau cychwynnol hefyd yn awgrymu bod posibilrwydd bod ôl-lifiad llifddwr trwy system ddraenio'r twnnel cyfagos i gerddwyr o dan yr A525 wedi cyfrannu at y digwyddiad.

(4) Gellifor

Cafwyd llifogydd mewn 1 cartref yng Ngellifor. Awgryma'r canfyddiadau cychwynnol nad oedd y tanffosydd yn cynnwys cwrs dŵr cyffredin yn y lleoliad yma, dan berchnogaeth preifat yn bennaf, yn ddigonol i ymdopi â chyfaint y dŵr. Mae'r argymhellion yn debygol o gynnwys gwella'r gwaith cynnal a chadw i leihau'r perygl o flocio yn y dyfodol, rhagor o astudiaethau i lefel y ffordd a'r dalgylch i fyny'r afon, ac elfennau o ddiogelu eiddo unigol.

(5) Llanynys

Mae'r ymchwiliadau ar y camau cynnar yn Llanynys. Anfonwyd llythyrau i bob eiddo ac rydym ni'n disgwyl am yr atebion. Nid oes canfyddiadau hyd yma.

(6) Llanbedr Dyffryn Clwyd

Cafwyd llifogydd y tu mewn i 1 cartref yn y lleoliad hwn, ac roedd dau gartref arall o fewn trwch blewyn i'w gorlifo, a tharfwyd ar gefnffordd yr A494 hefyd, er na fu'n ofynnol cau'r ffordd.

Dengys y canfyddiadau cychwynnol nad oedd y cwrs dŵr yn Llanbedr Dyffryn Clwyd yn medru cadw'r llif o fewn ei ffiniau oherwydd nifer o amgylchiadau. Roedd y rhain yn cynnwys cyfyngu ar y llif a diffyg capasiti rhai o'r tanffosydd hynaf. Cafwyd llifogydd yn Lôn Cae Glas a'r A494 oherwydd hyn. Unwaith roedd y llif ar yr A494 yr arwyddion cychwynnol yw nad oedd sianel clir i'r llifddwr ddychwelyd i'r cwrs dŵr a llifodd y llifddwr tuag at yr eiddo a orlifwyd. Roedd dau gartref arall o fewn trwch blewyn o gael llifddwr ynddynt.

Hefyd mae awgrym o ddigwyddiad llifogydd ar wahân ar yr A494 uwchben y pentref. Mae'r wybodaeth am y llifogydd hwn yn gyfyngedig. Gallai'r broblem fod yn gysylltiedig â draeniad y briffordd ac mae'r Cyngor yn cydgysylltu â'r Asiantaeth Cefnffyrdd ar hyn o bryd i drafod datrysiadau posibl.

- (7) **Park Place / Stryd Mwrog /Maes Ffynnon, Rhuthun**
Mae'r canfyddiadau cychwynnol wedi nodi man isel yn y bwnd amddiffyn rhag llifogydd yng Nghae Ddôl, wnaeth ganiatâu i'r llifddwr ddod dros y bwnd. Mae hwn wedi ei atgyweirio yn awr.

Hefyd mae arwyddion y gallai'r llifddwr fod wedi mynd yn ôl yn rhannau o gynllun Lliniaru Llifogydd Stryd Mwrog, a arweiniodd at y gortlifo yn Park Place / Stryd Mwrog. Rydym yn trefnu gosod falfiau gwrth-lifogydd nad ydynt yn caniatâu i'r dŵr ddychwelyd ar 3 gwli penodol yn Park Place a Stryd Mwrog.

- (8) **Glasdir, Rhuthun**
Mae'r ymchwilyr annibynnol wedi derbyn eu swp cyntaf o wybodaeth yn ymwneud â'r digwyddiad llifogydd yng Ngglasdir a hanes datblygu'r safle. Rydym yn aros am eu hadborth ynghylch amserlen arfaethedig cwblhau'r ymchwiliad.

Cynhaliwyd cyfarfod cyntaf rhwng yr ymchwilyr a chynrychiolwyr trigolion Glasdir hefyd.

Er nad yn rhan o'r ymchwiliad, gwnaeth y Cyngor ac Asiantaeth yr Amgylchedd gefnogi Taylor Wimpey Ltd mewn sesiwn wybodaeth â phriswyr morgais. Bwriad y sesiwn oedd cynorthwyo priswyr i baratoi ar gyfer sut y byddant yn cynghorir benthycwyr morgais yn y dyfodol. Cadarnhaodd yr holl briswyr a oedd yn bresennol y byddai canlyniadau'r ymchwiliad annibynnol yn hanfodol bwysig wrth benderfynu ar eu safiad a'u cyngor yn y dyfodol, ac roeddynt yn falch bod y gwaith yn cael ei wneud.

- (9) **Corwen**
Daeth y llifogydd o'r Afon Dyfrdwy gan effeithio ar Green Lane, ac achosi cau'r ffordd gan wahanu ochr ogleddol ac ochr ddeheuol y dref. Mae llifogydd yn Green Lane yn ddigwyddiad rheolaidd a bydd yn broblem anodd i'w datrys.

Cadarnhawyd ail ddigwyddiad llifogydd ar yr A5 o flaen yr Orsaf Heddlu, Ambiwllans a Thân erbyn hyn, a dechreuwyd ymchwilio. Credir bod ffynhonnell y gortlifo yn wahanol i Green Lane.

- (10) **Loggerheads**
Cadarnawyd bod un adeilad (sy'n eiddo i'r Cyngor) wedi dioddef llifogydd mewnol er gwaethaf gosod mesurau amddiffyn eiddo unigol. Mae'r ymchwiliadau'n parhau.

- (11) **Lôn Sarn**
Mae'r ymchwiliadau ar y camau cynnar. Ychwanegwyd y lleoliad hwn at yr ymchwiliad oherwydd yr effaith ar y ffordd i Ysbyty Glan Clwyd. Credir bod ffynhonnell y llifogydd yn wahanol i'r hyn a effeithiodd ar Rhuddlan a Llanelwy.

(12) Glyndyfrdwy

Mae'r ymchwiliadau ar y camau cynnar. Ychwanegwyd y lleoliad yn dilyn cadarnhad o lifogydd mewnol mewn cartref.

Materion eraill

Yn ogystal â chadarnhau'r canfyddiadau cychwynnol ar gyfer pob lleoliad sy'n cael ei ymchwilio, mae'r Gweithgor Ymchwilio Llifogydd hefyd yn dechrau ystyried datrysiadau posibl.

Yn achos Glasdir mae'r gweithdrefnau gweithredu petai rhybudd llifogydd yn y dyfodol wedi eu diwygio a'u dogfennu. Mae hyn yn arbennig o bwysig tra'n bod ni'n aros am ganlyniadau'r ymchwiliad annibynnol i sicrhau bod risgiau, yn enwedig blocio tanffosydd, yn cael eu lleihau.

Cytunwyd y dylid gosod mesurydd dŵr dros dro yn y danffos yng Nglasdir er mwyn rhoi rhybudd cynnar o ddŵr yn mynd i mewn i'r system, a dylai fod wedi ei osod erbyn diwedd y mis.

Yn fwy cyffredinol, mae'r Gweithgor yn ceisio cyngor arferion gorau o ran defnyddio offer diogelu eiddo unigol, yn cynnwys sachau tywod, yn ymchwilio i'r dewisiadau o ran systemau diogelu rhag llifogydd dros dro y gellir eu defnyddio'n rhwydd, a chael dealltwriaeth gan Asiantaeth yr Amgylchedd Cymru ar eu sefyllfa bresennol o ran trefniadau cynnal a chadw afonydd. Rhagwelir y bydd adroddiad terfynol yr ymchwiliad yn cynnwys sylwadau ac argymhellion ar bob un o'r elfennau hyn.

Fel a nodwyd yn y nodiadau briffio cyntaf, prif ffocws yr ymchwilyr annibynnol yw llifogydd Glasdir, ond maent hefyd yn cynnal adolygiad o ganfyddiadau'r ymchwiliad a gynhaliwyd gan y Cyngor ac Asiantaeth yr Amgylchedd. Mae Clive Onions, un o'r ymchwilyr annibynnol, wedi dechrau'r gwaith hwn o ran yr ymchwiliadau a gwblhawyd hyd yma.

Amserlen

Mae'r Gweithgor Ymchwilio yn parhau i weithio tuag at gyflwyno adroddiad i gyfarfod y Cyngor ym mis Mai, ond mae hyn yn profi'n heriol a gallai lithro i fis Mehefin. Fel a nodwyd uchod, rydym ni'n aros am adborth gan yr ymchwilyr annibynnol ynghylch amserlen cwblhau ymchwiliad Glasdir.

Bydd adroddiad cynnydd yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Craffu Partneriaethau yn ei gyfarfod ym mis Ebrill.

Rebecca Maxwell

Cyfarwyddwr Corfforaethol: Uchelgais Economaidd a Chymunedol

Cyngor Sir Ddinbych

13 Mawrth 2013